

vo; *lagawzila*, forta propietària, ha donat nom en el Fondó de les Neus a un barranc principal.

La defallença de la 1.ª -l- en el nostre cas no hi ha cap dubte que es deu a dissimilació.¹ En el Principat s'estén molt la forma *agudzil*, pròpia del català central; si bé en altres bandes, com generalment en valencià, no hi ha africació (l'*aguzil* a Àreu i Tor de Vall Ferrera); a Mall., en canvi, la pron. vulgar és en general *azgodzi* (BDLC x, 60). Una forma *algatzir* en els *Ardits* barcelonins de 1392, veg. *AlcM*, s. v.; *agutzi* eiv. 1555.

En castellà trobem *aluzil* des de 1075 (*albuazil*, a. 1115), *aguazil* des del Poema del Cid. En portuguès *aguazil*. A l'Espanya musulmana el *wazir* no era el primer ministre, sinó un funcionari subaltern d'aquest, sovint el governador d'una ciutat (veg. Engelmann en Dozy, *Gloss.*, 129-30); en castellà antic trobem les accs. 'governador d'una localitat, amb jurisdicció civil i criminal' (1.ª Cròn. Gral.), 'oficial inferior de justícia' (*Partidas*).

Des de les llengües hispàniques la paraula que estudiem va passar a les altres romàniques: en italià *alozilo*, *agozile*, etc. després s'han antiquat; però apareixen des de mj. S. xvi formes manllevades del castellà; i ja abans sorgeixen variants preses del català, com ho revela el canvi de -ir (amb la nostra -r muda) en -ino: *agozino* escrivia Ramusio c. 1510, *alozino* en docs. napolitans des de 1540; també milanes *agozzin* «birro, sorvegliante di galeotti» i altres formes pròximes, des de l'aretino, el Tansillo, l'Allegri, etc. (Zaccaria, s. v., i supl.). Del sic. ant. llatinitzat *algotzerius* no estem tan segurs de si hi passà des del català (apareixent des de 1309) o directament de l'àrab; cf. Vidos, *Parole Marin.*, 181-5. Al francès passà, també des de la forma catalana, *argousin* 'vigilant de galeres' que ja trobem des del S. xvi (Rabelais, Du Bellay, si bé també la forma castellanitzant *argousil* en Brantôme).

DERIV.: *Algutziria*.

¹ És sabut, altrament, que es tracta d'una eliminació gens rara en arabismes, com *abercoc*. M-Lübke (RFE VIII, 231) fixant-se en el mossàrab *abūğ* o *agūğ* 'asfòdel' ALBUCIUM, creu que es tracta pertot de «dissimilacions per la pronúncia velar de la -l- (> ɣ) catalana», explicació que no és pas un model de claredat, i que es presta a alguna objecció en diversos casos.

Albelí, V. DCEC I, 126b (no existeix *albeliu*, error de còpia per *albelins*) *Alhora*, V. *hora Ali (fer-)*, V. *aliar*

ALIACRA, 'icterícia', de l'àr. *al-yaraqân* id. □ 1.ª doc.: S. xiv.

El *Libre de les Medicines particulars*, traduït del text d'Ibn Wáfid en aquell temps, dóna una recepta que «val contra la tos --- e contra *alieracam*» (BABL, 1943, 157). Fora d'aquesta dada, tant o més aràbiga que catalana, sembla que no n'hi ha més que doc. moderna i espt. valenciana; llevat que Lab. (1839) recull

correctament *aliacrà* 'icterícia' m. (i Bely. com a antic i sense accentuar). Solament sé que *aliacrà* s'usa a Eivissa (PzCabrero), i d'altra banda (segons *AlcM*) des de Falset, Calaceit i Tortosa fins a Benidorm.

En el val. central aquest nom de malaltia es confon amb el de l'escorpi (alacrà). Tinc apuntat personalment *alacrà* i també *lacrà* a Serra de la Calderona (1962, potser aquell per a l'escorpi i aquest per al mal, si bé no s'explicaren prou bé); *liacrà* f. (amb plural *liacràes*) a Olocou de Carraixet, que revela com la gent hi percep un abstracte en -ada; *liacrà* (per a totes dues coses), a Llombai i a Alzira; però per a totes dues *alacrà* a Museros, a Benifairó de Valldigna *diacràns* («un mal que es diu així perquè es queden grocs com un *diacrà*» = 'escorpi'); *aliacrà* a Barxeta; a Castelló de Rugat un dels informants deia *aliacrà* i m'explicava que a Terrateig hi havia una dona que el curava.

Endemés, cap al Migjorn, apareix una forma de consonantisme més simple i potser més etimològica. Ja Porcell (1565), metge saragossà nascut a Sardenya però d'origen català, deia en castellà *aliacá*; i jo vaig oir *aliaká* a Xaló, on recomanaven *ñesto* ('espècie d'aladern') per guarir-lo; a Benigànim l'informador l'anomenà *el liaká*, però cal sospitar que també diguin *l aliaká* com a femení, car ell mateix m'explicà «jo l'he tinguda»; i així deu continuar fins a l'extrem Sud, com sigui que Canyís també deia *aliacá* a Monòver (p. 100), si bé l'alcoià MGadea usava *aliacrà* per al mal (*T. de Xè* II, 13).

En castellà solament coneixem l'ús del mot en la franja oriental de la llengua (veg. DCEC I, 128a; iv, 913a), i si bé Palmireno (que era d'Alcanyís, tercer quart S. xvi), en diu *aliacrán*, té molta més extensió una forma corresponent a la nostra de l'extrem Sud: *aliacán* a Múrcia (Lemus, *Voc. Panocho*) i així segueix viu a Almeria i altres zones del Sud.¹ La gènesi d'aquesta forma no és inequívoca: *Al-yaraqân* amb metàtesi **aliacarán*, d'on *aliacrán*; però també podria ser *al-yaraqân* > **alialacán* (amb -r- àr. > -l-) i haplologia *li-la* > *lia*.

Aquesta paraula no té arrel aràbiga que jo sàpiga, ni és gaire generalment coneguda en àrab (almenys no la recull Lane, val a dir que molt incomplet en la lletra y-), tanmateix Freytag (iv, 518a) l'atribueix ja al Djauharí i el Firuzabadí, i en tot cas, *yaraqân* ja figura en *PAlc*. (i no sols per a 'icterícia' sinó també com a nom de la hidropesia); *yargân* també en el nostre *RMa*. però aquest només a la primera part i amb la traducció *turbo* (que en principi sembla equivaler a 'baldufa' però també podria ser 'terbolí' i altres coses). *Yaraqân* pot ser metàtesi per un **yaqarân* tenint en compte les formes romàniques, majorment atès que, a Egipte, apareix, amb una metàtesi diferent, *rayaqân* (Boqtor).

Tanmateix és veritat que no ens consta en quina direcció és produïda la metàtesi, però potser fou més aviat partint de **yaqarân*, car sospito que era una arabitjació del nom grec *ιχτερός* del color groc i de la icterícia, puix que és també la *ιχτεπλας*, pedra precio-